

ԵՐԿՈՒ ՃԱՆԱՊԱՐՀ

(Հատուած №-ի յիշատակարանից)

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ

Ա.

Ուսանողական փոքրիկ սենեակում
Ապրում էինք մենք երկար տարիներ,
Ուրախ թէ տըխուր սրագ սըլանում,
Անցնում էին այն երջանիկ օրեր:
Ո՛չ որպէս ընկեր, ծանօթ կամ օտար,
Թէև խեղճ որդիք նոյն հայրենիքի,
Մենք սիրում էինք հոգով չափ իրար,
Որպէս ծընունդներ մի մօր արգանգի:
Նոյն էր մեր սիրտը, նոյն էր և հոգին.
Նոյն երազ, տեսիլ, նոյն ոսկի յոյսեր
Երևում էին երկուսիս աչքին,
Նոյն էին և մեր կեանքի տանջանքներ:
Ա՛խ, խորին վըշաով, որպէս մի անգարձ
Կորուսած անգին ու քաղցր լիշատակ,
Ես միտս եմ բերում հիմա այն հանդերձ,
Որ փոփոխակի, երկար ժամանակ,
Ներկայ էր լինում երկուսիս ուսին
Համալսարանի սիրած դասերին:
Եւ ի՛նչ չէի տալ ես, եթէ հընար

Լինէր յետ բերել հիմա վարկեանն
Անցած օրերի, այն քաղցած, թըշւառ
Ու ծարաւ կեանքի, որ քաղցը էր սակայն
Իւր ընկերական անսահման սիրով,
Իւր ջերմ համբոյրով, իւր երգումներով
Հաւատարմութեան գիշերեան մթնում՝
Իրար գրկի մէջ միակ անկողնում...

Բ.

Անցան այդ օրեր: Մենք ուրախ ուրախ
Հեռու հայրենիք դարձանք միասին,
Երգւեցանք վերջին անգամ անխարդախ
Զաւակներ լինել այդ տարաբաղդին.
Երգւեցանք սիրել ամբողջ մարդկութիւն.
Սիրել ամեն ազգ, կըրօն ու լեզու,
Սիրել հարըստին, սիրել գիւղացուն,
Համարել եղբայր մեզ ամեն մարդու:
Երգւեցանք պաշտել խեղճին, թըշւառին,
Ամօքել ցաւեր, սըրբել արտասուք,
Սեղմել կրթքերիս հալածեալներին,
Լինել միշտ նոցա անյողդողդ նեցուկ...

Գ.

Այդ օրից ահա մենք բաժանւեցանք.
Նա մընաց Տըփուս, ես թողի իսկոյն
Այդ ուրախ կեանքի, վայելքի քաղաք
Եւ ըշտապեցի մի հեռու անկիւն,
Պէպի՛ն աննըշան, կորած մոռացւած
Մի փոքրիկ աւան, որ թանկ էր սակայն
Ինձ համար, որպէս ծանօթ ու սիրած
Օրօրոց վաղուց անցած մանկութեան:
Եւ ապրում եմ ես այնտեղ յինչ այսօր...
Ապրում եմ անվիշտ, խաղաղ, բաղդաւոր

Կին ու զաւակի սիրող շըրջանում,
 Յարգւած ու պատւած, որպէս մերձաւոր,
 Շինականների միշտ բաց տըներում.
 Ապրում եմ նոցա եկեղեցու մէջ,
 Իմ ձեռակերտած ուսումնարանում,
 Աշակերտներիս զւարթ հոգու մէջ,
 Գիւղացիների անկեղծ սըրտերում.
 Ապրում իմ հիւանդ ու տառապեալի
 Անկողնի առաջ նըստած ժամերով
 Եւ անօգնական խեղճ կարօտեալի
 Յարկի տակ՝ նորա վիշտն ըսփսփելով.
 Ապրում եմ ծերի, երիտասարդի
 Դագաղի մօտին տըխուր կանգ առած
 Եւ ուրախ խընճովք ու հարսանիքի
 Սեղանի վերայ ժըպտադէմ նըստած.
 Ա՛հ, ապրում եմ ես լայնարձակ դաշտում,
 Թաւուտ անտառի զով ըստերի տակ,
 Ուր անտես թըռչուն ծառի ճիւղերում
 Իւր գարնանային հընչում է նըլադ.
 Ապրում եմ առւի կանաչ փերին,
 Քաղցըր տաղերում նորա կարկաջի,
 Եւ ոսկեգանգուր արտերի միջին,
 Ծաղիկների մէջ հոտով մարգերի:

Դ.

Թող պարզ, անպաճովճ լինի իմ տընակ,
 Թո՛ղ ցամաք լինի երբեմն և իմ հաց,
 Ես չեմ երազել երբէք մի այլ կեանք
 Պալատների մէջ անհոգ անցուցած:
 Խաղաղ է իմ սիրտս և պարզ իմ հոգին.
 Մըռայլ մըտածմունք, յուսահատ խոհեր,
 Ասբուժեւի վիշտ ու ցաւ դառնագին
 Չեն վըրգովում իմ արթնութեան ժամեր.
 Իսկ լուռ գիշերով, երբ ամենայն ինչ

Հանգած է գիւղում խորին քրնի մէջ,
 Ուր չը կան շրփոթ, տարածամ քրքիջ,
 Կէս գիշերային երգ ու պար անվերջ,
 Ուր զեղիս, անառակ ախտ ու մոլութիւն
 Չեն վարագուրում մըթութեան քողով՝
 Անձայն յարկի տակ սնդորը է իմ քուն՝
 Փայփայլած սիրոյ անոյշ երազով...

Ե.

Անցել են երկար, երկար տարիներ:
 Ուղիղ, անվըրէպ բըռնած այս ուղին
 Միշտ սուաջ սուաջ դըրել իմ քայլեր
 Եւ մօտ իմ ահա կեանքիս վաղճանին...
 Ծերութեան ալիք ահա ծածանում,
 Ահա փայլում են ճակատիս վերայ,
 Մըթնում են աչքերս, ոտներըս դողում—
 Վաստակած մարմնի ցուերն են գոքա:
 Բայց մօտ է, ոչինչ, և իմ գերեզման:
 Այնտեղ կը հանգչիմ անցաւ, անվըրդով
 Սրդէն անսահման օրեր-յաւիտեան՝
 Ես կը բաժանիմ կեանքից ժրպտալով.
 Ու քաղցրը այնտեղ կը լինի իմ քուն՝
 Իմ ձեռքով տընկած ուռենու տակին,
 Ուր, գիտեմ, որգիքս ամեն իրիկուն
 Կը կարգան աղօթք իմ յիշատակին:

Զ.

Բայց կար և մի վիշտ իմ խաղաղ կեանքում.
 Նա մըռայլում էր երբեմն իմ ճակատ,
 Նա բորբոքում էր երբեմն իմ սըրտում՝
 Բամեւով աչքիցս արցունք յուսահատ:
 Այդպէս փոթորիկ պարզ օրւայ դէմքին
 Զըգում է Լրբեմն իւր սև վարագոյր,

Այդպէս ժըպտերես ծովի հայելին
 Կատաղի հողմեր դարձնում են փրփուր.
 Բայց անցնում է հողմն, անցնում է մըրրիկ
 Եւ պարզ է կըրկին երեսն երկընքի,
 Ուրախ են նորից ծածանւող ալիք
 Անխըռով է սիրտն հանգարգւած ծովի:

է.

Այդ վիշտն էր թըշւուռ վախճանն ընկերիս...
 Վաղուց, շատ վաղուց ես չէի տեսել
 Նորան՝ երբ յանկարծ ինձ գէտի՝ Տըփիսիս
 Խընդրում էր մի օր արագ ըշտապել:
 Քանի օրից յետ այնտեղ էի ես:
 Թողոտ, անլըւայ, գիւղական շորով
 Մըտնում եմ նորա շըքեղ դռնից ներս.
 Ես բարձրանում իմ մարմար սանդուղտով:
 Կոված, զարգարւած ըսպասաւորն ինձ
 Զըննում է յայտնի կասկածն աչքերում.
 Ես անհամարձակ մըտնում իմ գահլիճ
 Ու լուռ ապշութեամբ չորս կողմըս նայում:
 Լայն և ընդարձակ տարածւում է նա
 Անվերջ շարքերով պատուհանների,
 Թաւշեայ որմնաթուղթ պատերի վերայ,
 Փայլում է յատակն իբրեւ հայելի.
 Բարձր առաստաղից կախւած են ջահեր.
 Անհուն բիւրեղի խաբուսիկ ծովում
 Տեսնում եմ ես խըղճալի պատկեր.
 Խաղում է հանգարգ երկիւղն իմ սըրտում.
 Մանիշակագոյն թաւշի գործւածքով
 Շարւած են այնտեղ բազմոց և աթոռ,
 Պառկերներ փայլուն շըրջանակներով,
 Շողշողուն զէնքեր, արձան ու սափոր...

Ը.

Մըտնում եմ կամաց նորա նընջարան.
Ա՛հ, անգին ընկեր, միթէ գո՛ւ ես այգ,
Համբուրում եմ ես կարօտով նորան,
Նորա դալկացած երես ու ճակատ.
Համբուրում եմ ես կիսալոյս աչեր,
Վաղահաս արիք անգոր ծերութեան,
Հիւժւած, բարակած, դեղնագոյն ձեռներ.
Եւ արիւնաքամ շուրթեր ու բերան:
Նա լուռ է. միայն կաթ-կաթ արտասուք
Թափւում է շըքեղ վերմակի վերայ,
Դողում է ծընոտն հանդարտ, կամացուկ,
Անձայն տանջանքով հեկեկում է նա:
Մեռելանքման փըռւած անկողնում
Երկար, անմըռունչ դիտում է նա ինձ,
Ծածկել խորին ցաւս ինձ չէ յաջողում,
Անգուսպ կաթիլներ գընում են աչքից...

Թ.

«Շընորհակալ եմ, ընկեր, քեզանից,
Դողգողաց նորա ձայնը լալագին,
Այս վերջին ժամին չ՛ուրացար դու ինձ,
Որպէս ուրացայ ես քեզ, իմ անգին:
Ես քեզ կանչեցի, որ գէթ մի անգամ
Նորից քո առաջ իմ սիրտըս բանամ,
Ասեմ իմ ցաւեր, վըշտերըս պատմեմ,
Քո գիրկ ու թւիդ հոգիս աւանդեմ:
Ա՛հ, շատ, շատ տարիք բարդւել է լանցանք,
Իբրեւ ծանրը քսր, իմ խըղճիս վերայ,
Այն օրից ՚ի վեր, երբ բաժանւեցանք,
Չարչարւում եմ ես անվերջ, տնխընայ...

Ժ.

«Տեսնում ես այս տուն. վաղուց չէ՛, որ ես
 Զարդարել եմ այն սլուլատների պէս.
 Վաղուց չէ, որ ես շքեղ ու փարթամ
 Առատ սեղանի ճաշակել եմ համ.
 Բայց առաջ... առաջ... աղքատ մուրացկանն
 Երբէք չէր լինել թըշուառ ինձ նման.
 Անգործ էի ես երկար ժամանակ...
 Ես չէի կարող գտնել աշխատանք
 Այս գործ—աղմըկի ահագին ծովում,
 Ուր ամենայն մարդ՝ հաստատ իւր տեղում,
 Արհամարհանքով նայում է նորան,
 Ով ներս է մըտնում ձեռներն ընդունայն:
 Ես խընդրում էի, բաղխում տարիներ,
 Բայց անհիւրընկալ մըշտափակ դըռներ
 Տեսնում էի ես միայն առաջիս
 Ու ամեն անգամ տըրտում լետ գալիս
 Ամօթի գոյնն էր խաղում երեսիս.
 Այսպէս օրից օր սաստիկ ու սաստիկ
 Զարչարում էր ինձ անողորմ կարիք.
 Օ՛, ո՛րքան անհաց անցել են օրեր,
 Որքան յուսահատ ու գառըն ժամեր
 Փողոցների մէջ գիշերեան մըթին,
 Երբ չը կար վըկալ իմ արտասուքին.

ԺԱ.

Ոչ ոք չէր մեկնում ինձ ձեռք օգնութեան
 Այլ ընդհակառակ կեղծաւորական
 Դիմակի տակից բարեկամների
 Ես տեսնում էի միայն չարութեան
 Միայն հեգնութեան թունալից ոգի:
 Զայրանում էր սիրտս. հոգիս վըշտալից

Մարդկութեան անկեղծ ու ջերմ պաշտողից.
 'Իառնում էր նորան ատող, թըշնամի
 Նոյն իսկ ինձ համար աննըկատելի...
 Ես սողում էի միշտ վայր, դէպ'ի վայր...
 Ոսկի երազներ, իղձեր անհամար
 Այնքան խընամքով հոգուս խորքերում
 Մարդկութեան համար պահած փափայած
 Օգն էին ցընդում կամաց առ կամաց...
 Ընկե՛ր եմ, ընկե՛ր, արդէն իմ ուրտում
 Զուռէր գոյութիւն մեր սիրոյ երգումն
 Եւ մի օր այնտեղ առանց երկիւղի
 Ես գըտայ նախանձ, վըրէժ կատաղի
 Դէպ'ի ինձ մերժող, հալածող աշխարհ,
 'Իէպ'ի ամեն մարդ, հարուստ թէ թըշառ...

ԺԲ.

Այդ օրից 'ի վեր ես գտնձ դիզեցի...
 Հաստատ, անմոռաց բերան սերոցերի
 Ես աշխարհային կեանքի կանոններ—
 Սուտ, զըրպարտութիւն, խաբէութիւններ,
 'Իաւաճանութիւն, որոգայթ, ոճիր,
 Վաշխ ու կողոպտումն անխիղճ, անխտիր
 Եւ ահա, ահա, չորս կողմըք նայիր,
 Տես կաթիլ կաթիլ այն վարագուրից
 Ծորում է արիւն վերմակիս վերայ,
 Տես, տես արտասուքն հեղեղում է ինձ,
 Այն մերկ բազմութեան աչքերից է դա.
 Լըսում ես աղմուկ, շըփոթ, աղաղակ,
 Դոքա զոհերս են այնտեղ հաւաքել,
 Օ', տո՛ւր, տո՛ւր նոցա այս թաւիշ վերմակ,
 Այս մետաքս շապիկ, այս բարձ ոսկեթել,
 Տո՛ւր նոցա վերջին քարեր պալատիս,
 Վերջին պաճուճանք փարթամ շորերիս,

Տօւր ամեն, ամեն, իմ տնշունչ մարմին,
Թող մաս մ'ոս ցըրեն դաշտերի միջին...

ԺԳ.

Մեռաւ նա. երազ, տեսիլ ահռելի
Զ թողեց հանգիստ աւանդել հոգին,
Եւ նա տանջւեցաւ ցուով սոսկալի
Մինչ թըշառ կեանքի վարկեանը վերջին.
Ամբոխ՝ խընկարկու ոսկու արծաթի,
Զ թողեց ինչ լուռ թաղել այն դիակ
Ու ճառ-ցոյցերով այն տարաբաղդի
Անարատեց ՚ի գուր տըխուր յիշատակ.
Եւ ես ոչ ոքի աչքերում այնտեղ
Զ տեսայ մի սլարզ կսթիլ արցունքի.
Եւ բաժանեցի նորա տուն ու տեղ
Ուր արագ, արագ գիւղ ըշտապեցի...